

Oslo, 17. juni 2015

Høringsuttalelse fra SIFO vedrørende Regjeringens "Forslag om endringer i helligdagsloven for å tillate søndagsåpne butikker"

Kulturdepartementet foreslår å endre helligdagsloven, slik at det blir tillatt for butikker å ha åpent på vanlige søndager. I denne høringsuttalelsen vil Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) - med utgangspunkt i egne undersøkelser - begrense oss til å kommentere forbrukernes holdninger til søndagsåpne butikker. I mediedebatten om søndagsåpne butikker har varierte argumenter kommet fram. Det er mange gode grunner til å endre på dagens reguleringer: Sett fra myndighetenes synsvinkel kan dagens reguleringer framstå som rotete med sine mange unntaksmuligheter. Det er unntak for såkalte «brustadbuer», for turiststeder og for hagesentre, dessuten har bensinstasjoner og kiosker ingen restriksjoner på åpningstidene. Sett fra enkeltkjøpmenns synsvinkel kan dette både virke urettferdig og skape ulike konkurransevilkår.

Fra regjeringens side argumenteres det først og fremst med hensynet til forbrukerne, og lovendringsforslaget framstår som del av et «frihetsprosjekt». Slik sett tar de opp igjen hansken fra 1980-tallet, da forbrukerstatsråd Astrid Gjertsen sto på barrikadene og fikk gjennomslag for lengre åpningstider i butikkene på hverdager. Men siden den gangen har mye forandret seg. Det meste av døgnet, uka og året er gjort tilgjengelig for varehandel. I tillegg gir internettet alle og enhver mulighet til å være forbruker døgnet rundt om de vil.

Men ønsker egentlig forbrukerne denne utvidede «friheten» som forslaget til søndagsåpne butikker representerer? Mange undersøkelser antyder at det ikke er tilfelle. Over en årrekke, helt tilbake til 1980-tallet, har SIFO spurt representative utvalg av befolkningen om de ønsker seg søndagsåpne butikker i allmennhet og mer spesifikt om de ønsker søndagsåpne

dagligvarebutikker. I 1996 fant vi at nesten 70 prosent av de spurte var imot søndagsåpne dagligvarebutikker, mens om lag 25 prosent svarte at de var for. I 2015 har andelen forbrukere som sier nei til søndagsåpne dagligvarebutikker sunket til vel 60 prosent av de spurte, mens om lag 30 prosent sier at de er for søndagsåpne dagligvarebutikker. Når folk blir spurt om hvorvidt de er for eller imot søndagsåpne butikker generelt, sier sju av ti at de er imot.

Resultatene viser en forbløffende stabilitet. I alle målingene fra 1985 fram til i dag har et stort flertall vært imot søndagsåpne butikker. Vi ser også at motstanden mot søndagsåpne butikker har økt fra 2014 til i dag, i kjølvannet av debatten det siste året. Det er et flertall mot søndagsåpne butikker i de fleste aldersgrupper, blant både kvinner og menn og uavhengig av om folk bor i byer, tettsteder eller på landet. Det viktigste unntaket er de yngste. I den siste spørreundersøkelsen var 48 prosent av de spurte mellom 18 og 29 år for søndagsåpne dagligvarebutikker, mens 44 prosent var imot. Det var også noe større oppslutning om søndagsåpne butikker i Oslo enn på de minste stedene. Det er likevel et markert flertall mot søndagsåpne butikker også i Oslo.

Folk flest ønsker åpenbart at søndagen skal være en annerledesdag. I den siste spørreundersøkelsen SIFO gjennomførte, svarte hele 72 prosent at de var helt eller delvis enige i at «søndagen bør være annerledes enn hverdager». Tilsvarende sa 63 prosent seg enig eller delvis enig i at «søndag bør være en hviledag». Så, til tross for et større innslag av urbant byliv og en befolkning der de færreste går til gudstjeneste, er søndagen fortsatt en dag Nordmenn gjør andre ting enn på hverdagene. Og folk ønsker åpenbart at det fortsatt skal være slik. I den siste målingen oppgir respondentene at de på søndager er mer sammen med familie, at de oftere går tur, besøker kunstutstillinger, museer og så videre. Dette er også kjent fra Statistisk sentralbyrås tidsbruksundersøkelser.

Vi tror svarene viser at et flertall i befolkningen ønsker å verne om søndagen som et pusterom i det som for mange framstår som oppkavede og masete liv. De ønsker ikke å være forbrukere hele tiden. Men dersom det blir mulig å handle på søndagene, så vet folk også at de vil benytte seg av muligheten. Dagens gjenværende rester av fordums åpningstidsreguleringer hjelper folk til å verne om denne siste «fredede» dagen. Dessuten forstår folk utmerket godt at når én butikk åpner på søndag, kan ikke konkurrentene holde

lukket. Det rasjonelle for den enkelte forbruker – eller den enkelte kjøpmann for den saks skyld, kan skape kollektiv ufornuft; den enkeltes frihet legger begrensninger på alles nytte.

Av blant annet disse grunnene har de fleste samfunn hatt en eller annen formell eller uformell regulering av kollektive tidsmønstre. Våre undersøkelser tyder på at et flertall i den norske befolkningen har forstått dette. Det virker derfor svært feil å dytte forbrukerne foran seg for å begrunne et forslag om søndagsåpne butikker.

Sigrun Vågeng

Direktør

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)

Vedlegg:

Lavik, Randi og Eivind Jacobsen, 2015: Søndag - fortsatt en annerledesdag? SIFO-prosjektnotat nr. 2 2015, http://www.sifo.no/files/file80142_prosjektnotat_nr._2-2015_sondag_som_annerledesdag.pdf